

EN VERDER

BEWEGEN EN SPORT GEEFT VEEL GEREDEL

Op de studiedag voor het voortgezet onderwijs in Groningen op 1 februari dit jaar, is in een aantal workshops het Basisdocument voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (Basisdocument VO) onder de aandacht gebracht. In dit artikel wordt het lesgeven op een school belicht vanuit scenario 2. Hoe kunt u van daaruit met het Basisdocument VO werken? In het praktijkdeel enkele uitgewerkte voorbeelden. *Door: Dic Houthoff*

De Vliet is een school voor vmbo-t, havo en vwo in een middelgrote stad in de randstad. De school heeft 1000 leerlingen. De school is gehuisvest in één gebouw, goed uitgerust en het docententeam is stabiel met een gemiddelde leeftijd van een jaar of 40.

De schoolvisie is leerlinggericht. Het gaat het erom kinderen optimaal de ruimte te geven om via de weg van geleidelijkheid medeverantwoordelijk te worden voor hun eigen leren en om eigen initiatieven te nemen. De onderlinge omgang en accepteren van verschillen zijn heel belangrijk.

SCENARIO 2

Het curriculum is voor een belangrijk deel gebaseerd op een vakkenstructuur. Naast het vakkendeel wordt er in ieder leerjaar een vakoverstijgend project aangeboden. Zo heeft de sectie LO een project 'Je lijf, dat ben je zelf' in de tweedeklas opgezet. De inhoud bestaat uit onderdelen zoals; veilig bewegen, blessurepreventie, fit bewegen, hygiëne, beweegplekken. Vakken als biologie, verzorging, aardrijkskunde en economie participeren. Zij moeten daarbij gebruik maken van hun vakinhoud. Het komt erop neer dat het in de volgorde aansluitend is. Het gaat er niet om de inhoud van het andere vak opnieuw te herhalen maar er gebruik van te maken. Ook kunnen leerlingen uit de bovenbouw worden ingeschakeld als assistent. Zij krijgen sbu's. Voor LO wordt bijvoorbeeld het opstellen van een fair-playcode met de klas gekoppeld aan het thema 'Iedereen telt mee' over pesten uit de mentorles in de brugklas. Hier participeert de LO-sectie dus in een project over

omgang en attitude. Doel is het bevorderen van transfer en wendbaar leerresultaat. Binnen de projecten zijn er keuzemomenten voor de leerlingen en het werkt klassen- en vakdoorbrekend.

Daarnaast heeft de school een levendige cultuur van allerlei clubs en naschoolse activiteiten die deels door leerlingen mee worden bepaald.

PROGRAMMASCHETS

Het LO-programma is geordend rond bewegingsthema's die de ruimte geven om aan te sluiten bij de mogelijkheden van de leerlingen. De bewegingsthema's zijn afgeleid uit activiteiten uit de bewegingscultuur, maar niet erg sportgericht. Leer-

lingen worden er toe aangezet om stapje voor stapje meer initiatieven in de les te nemen. Er ligt een accent op het leren vervullen van regelende rollen om ze inzicht te geven dat bewegingssituaties naar eigen behoefte en niveau zijn in te richten. Het programma bevat diverse keuzemomenten voor leerlingen. De vaksectie LO stimuleert dat groepjes leerlingen die dat willen, ruimte krijgen om op lesvrije momenten op een veilige en verantwoorde manier zelfstandig te oefenen. De naschoolse activiteiten bestaan uit diverse sportgroepen. Zo geeft een collega Engels ATB-les, kun je de cursus zelfverdediging voor jongens en meisjes volgen en wordt er geoefend voor de gemeentelijke sporttoernooien. De sportcommissie samengesteld uit leerlingen vanaf klas 3 organiseert interne schooltoernooien voor leerlingen, begeleid door een docent LO. Bovendien organiseren zij een zaal(panna)voetbal-, badminton- en volleybaltoernooi voor docenten.

WIE DOET WAT EN WANNEER?

Het lesprogramma van De Vliet is gebaseerd op het principe: een opbouw van docentgestuurd naar meer zelf regelen door leerlingen. Voor LO betekent dat, welke bewegingsactiviteit het ook betreft, men probeert zo snel mogelijk de leerlingen in te schakelen bij regeltaken. De docent houdt de eindregie. Daarnaast wordt ingespeeld op motieven van de leerlingen zoals: 'ik wil mezelf hierin graag verbeteren', 'iets nieuws doen', 'een nieuwe activiteit interessant vinden', 'iets doen waar je goed in bent', 'samen met je vriendjes', 'in groepen van verschillend niveau'. Verschillen tussen leerlingen worden benut en benadrukt.

VAN GEREGELD NAAR BEWEGEN REGELEN

In het, *Basisdocument VO* worden bij 'bewegen regelen' verschillende rollen genoemd. Zoals scheidsrechters, organiseren, coachen, ontwerpen. Bij de start van de brugklas worden veel tik- en trefspelen gedaan. De sectie vindt het belangrijk dat vanaf het begin de leerlingen allemaal mee kunnen doen. Ze zijn vanuit de basisschool bekend met dit soort spelen. Een ander element wat aandacht heeft bij de docent is de omgang in de groep. Als je af of uit bent ga je dan langs de kant, wissel je in als je weer aan de beurt bent, et cetera. Ook wordt kinderen gevraagd naar een leuk tikspel dat ze kennen. Vervolgens leggen ze dat uit aan hun klas. Vaak komen er variaties die ook uitprobeerde worden. Zonder dat er expliciet aandacht aan wordt besteed vervullen leerlingen onderdeeljes van regeltaken. Allemaal heel summier maar ze voelen al snel aan dat er prijs gesteld wordt op hun ideeën en initiatieven.

Leerlingen regelen zelf

ROL VAN SCHEIDSRECHTER

Bij het tik/overloopspel pilonnenroof, waarbij het gaat om pilonnen weg te halen bij de tegenpartij zonder getikt te worden, ontstaat er nogal eens discussie over wel of niet op tijd getikt te zijn. De wachtende partijen worden ingeschakeld als scheidsrechter, hun beslissing telt. Tegenspraak of protest wordt niet toegelaten. Accepteren van de beslissing daar gaat het om. Scheidsrechters als groep is veilig en duidelijk en de numerieke meerderheid van de groep naar een looper doet z'n werk.

De sectie op De Vliet probeert onderdelen van 'bewegen regelen' bij verschillende activiteiten op een passende manier aan de orde te laten komen. Via de weg van de geleidelijkheid ervaren de leerlingen dat, wil het bewegen succesvol zijn, er ook andere zaken geregeld moeten worden. In het begin veel door de docent maar 'alle kleine beetjes helpen mee' is hier leidend motto. Zodanig dat de leerlingen bij een kernactiviteit scheidsrechters op verschillende niveaus hun vaardigheden kunnen tonen. Voor de ene leerling betekent dit samen met een medeleerling fluiten met weinig regels op een klein veldje, terwijl anderen al in een complexere bewegingsactiviteit met meer regels en grotere aantallen spelers uit de voeten kunnen.

ORGANISEREN

Bij deze kernactiviteit gaat het in *Basisdocument VO* om begrippen als: 'Is coöperatief bij het maken van afspraken' of 'Komt met zinvolle regelafspraken'.

Ook hier kiest men voor een aanpak die gaat van impliciet naar meer expliciet.

FOTO: ANITA RIEVERSMA

Uitwerking van het programma

Periode	Bewegingsactiviteiten/thema's	Bijzondere activiteiten	Gerelateerde kerndoelen
	Leerjaar 1		
1	<p>Introductie en oriëntatie: activiteiten waar alle leerlingen aan deel kunnen nemen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Trefbal/tikspelen (leerlingen mogen zelf varianten inbrengen). - Aantrekkelijke spring- en zwaaiactiviteiten. - Handbalachtige doelspelen (accent: weglopen naar lege ruimte). 	<p>Dominant: introductie van de werkwijze bij LO.</p> <p>Werksfeer waarbij leerlingen inbreng (mogen) hebben.</p> <p>In de herhalingslessen moeten leerlingen meer activiteiten zelf regelen.</p> <p>Sportdossieropdracht: Sport en LO op de basisschool.</p>	53, 54, 55, 56, 57, 58
2	<ul style="list-style-type: none"> - Dominant: verdere uitbouw van handbalachtige doelspelen tot een vorm van basketbal. (Regelrol: zelf starten spel, doorwisselen spelers, leren vanaf wedstrijdsschema zien wanneer en waar ze moeten spelen en welke regelrol ze hebben.) - Uitbouw spring/zwaaiactiviteiten. (Regelrol: klaarzetten, hulpverlenen, zelf starten turnactiviteiten.) 	<p>De bewegingsactiviteiten worden uitgebouwd. Maar het accent ligt toch op het initiatief en de regelende rol die de leerlingen moeten gaan nemen. Leerlingen hebben af en toe keuzeplicht (klassendoorbekend werken).</p> <p>Naschoolse sport: basketbal, vrij gym.</p> <p>Extra thema: Maak je eigen Fair Play Code (ook in sportdossier).</p>	53, 54, 55, 56, 57, 58
3	<ul style="list-style-type: none"> - Dominant: badminton: 'Welke slag past bij welke spelsituatie?' Veel partijtjes van 1-1 en 2-2. Spelen van een 'toernooitje dubbelspel' met een zestal. (Regelrol: spel observeren, regels afspreken, toernooitje zelf organiseren.) - Springen/zwaai uitbouwen. (Regelrol: klaarzetten, hulpverlenen, zelf starten turnactiviteiten.) - Bewegen op muziek: aanleren danspatronen o.l.v. de docent. (Vervolg: leerlingen maken in groepjes (vier-tot-zestal naar eigen keuze) hun eigen dans.) 	<p>Naast het zelf regelen komen er in deze periode twee accenten bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> - inzicht in beter bewegen - bewegen ontwerpen (bom). <p>Klassendoorbekend is de keus nu op basis van interesse.</p> <p>Naschoolse sport: dansgroepje, vrij gym.</p> <p>Sportdossieropdracht: Sporttijd-meter of Mijn sportgedrag.</p>	53, 54, 55, 56, 57, 58
4	<ul style="list-style-type: none"> - Dominant: herhalen van en uitbouwen naar nieuwe doelspelen. - Springen/zwaaien: thema draaien voorover. - Stoeivormen: aanleren principes van uit balans brengen t.o.v. in balans blijven, vasthouden t.o.v. loskomen. - Introductie vormen van duurloopjes in park. (Regelende rollen: zie boven.) (Keuzemogelijkheden bij draaien voorover en bij duurloopjes: alleen, twee-tal, drie-tal als een soort estafette.) 	<p>Typering van deze periode is: vergroten van keuzemomenten.</p> <p>Klassendoorbekend: zie boven.</p> <p>Keuzeplicht voor 'achterblijvers' (een deel van de lestijd), vrije keuze voor overige leerlingen.</p> <p>Naschoolse sport: volleybal, vrij gym.</p>	53, 54, 55, 56, 57, 58

Periode	Bewegingsactiviteiten/thema's	Bijzondere activiteiten	Gerelateerde kerndoelen
	Leerjaar 1		
5	Dominant: voorbereiden voor de buitensportdag. - Spelen. - Atletiekvormen: starten, sprint, kogel, verspringen, 400m. (Regelende rollen: zelf meten, bak harken, starten.) - Introductie: slag- en loopspel (vormen van softbal). (Regelende rollen: veldjes maken, letten op veiligheid.)	In de voorbereiding voor de sportdag wordt er in vaste teams geoefend. Elk team traint 'zelfstandig' de spelvormen die klassikaal o.l.v. de docent gedaan zijn. De teams krijgen 'eigen' trainingstijd. Sportdossieropdrachten: - LO-vragenlijst klas 1 - naschoolse sportklas 1.	53, 54, 55, 56, 57, 58
	Leerjaar 2		
1	Etc.		53, 54, 55, 56, 57, 58
2			53, 54, 55, 56, 57, 58
3			53, 54, 55, 56, 57, 58
4			
5 (Veld)			53, 54, 55, 56, 57, 58

De 'bruggers' weten het al na een paar lessen als er op het lesbord staat: 'Buiten spelen'. Soms mogen ze zelf hun activiteit bepalen of moeten ze kiezen uit wat er op het bord staat. Maar wat altijd hetzelfde is, dat je samen moet afspreken wat en hoe je gaat spelen. Iedereen moet mee kunnen doen, het moet veilig zijn en anderen moeten ook speelruimte hebben. En... 'last but not least' opruimen wat je hebt gebruikt aan materiaal.

De ervaring leert dat gaandeweg het jaar leerlingen weten dat er ook inspanningen van hen verwacht worden bij organisatietaken.

INRICHTEN EN HULPVERLENEN

Het spreekt voor zich dat het voor de leerlingen het duidelijkst is als bij elke soort van regeltaak een zelfde opbouw is.

Bij turnactiviteiten worden de leerlingen ingeschakeld om bekende situaties klaar te zetten, dit gebeurt bij de zogenaamde herhalingslessen. In deze lessen komen situaties terug die eerder aan de orde zijn geweest. Op het bord staat getekend wat en waar de spring- of zwaaisituatie(s) moeten komen. Bovendien zien ze onder het kopje 'jullie' op het bord wat ervan hen verwacht wordt en bij 'ik' weten ze wat de leraar doet. Tevens worden ze ingeschakeld om hulp te verlenen met een bijvoorbeeld de 'sandwich'greep (buik-rug). Alles is in voorafgaande lessen gedaan met de leraar samen en dan nu min of meer al-

leen. Via deze weg wordt geprobeerd om bij deze kernactiviteit inrichten en hulpverlening uit te komen, waarbij het in de uitbouwperiode erom gaat dat leerlingen op basisniveau kunnen samenwerken met een andere hulpverlener bij het toepassen van de steungreep bij bijvoorbeeld trapezemaal of op vervolgniveau bij de hulpverlening kan inspelen op de uitvoering van de zwaai.

MEERWAARDE VAN HET BASISDOCUMENT VO?

Sinds de invoering van de basisvorming heeft de sectie echt serieus werk gemaakt om het 'bewegen regelen' een plaats te geven in het LO-programma. Dus wat de inhoud betreft sloot het document mooi aan. Dat was een stimulans om te merken dat de ingeslagen weg een juiste was geweest.

Maar vooral de beschrijvingen van de deelnameniveaus gekoppeld aan voorbeelden van kernactiviteiten, blijken voor de sectie waardevolle pijlers. Om op een aantal momenten eens nauwkeurig te checken, hoe doen onze leerlingen het en is de opbouw zodanig dat eruit komt wat we mogen verwachten van de gezamenlijke inspanning van zowel de leerlingen als leraren.

Correspondentie: d.houthoff@slo.nl